

Julian Kalinowski

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

DORADZTWO ROLNICZE A ROZWÓJ LOKALNY. WYBRANE ASPEKTY¹

Streszczenie: Doradztwo rolnicze polega na zorganizowanej działalności edukacyjnej oraz informacyjnej ukierunkowanej na potrzeby mieszkańców obszarów wiejskich, zwłaszcza rolników i ich rodzin, zmierzającej do rozwiązywania ich ekonomicznych i społecznych problemów. Działania te, poprzez podnoszenie poziomu wiedzy i dostarczanie różnorodnych informacji klientom doradztwa, służą kreowaniu przedsiębiorczości oraz aktywizowaniu ludności wsi w zakresach zawodowym i społecznym. Ich następstwa, powodując wzrost zasobów kapitału ludzkiego na obszarach wiejskich, oddziałują korzystnie na procesy rozwoju lokalnego. Kwestie te zostaną zaprezentowane w odniesieniu do obszarów wiejskich Dolnego Śląska.

Słowa kluczowe: rolnictwo, doradztwo, rozwój lokalny.

1. Wstęp

Pojęcie rozwoju lokalnego, jak zauważa L. Wojtasiewicz, nie ma jednoznacznej wykładni, jednak w znaczeniu obiegowym funkcjonuje powszechnie. Jest przedmiotem badań związanych ze wzrostem zainteresowania lokalnością, zwłaszcza z teorią „rozwoju od dołu”. Wzrost ten w Europie jest datowany na początek lat 70., w Polsce zaś na lata 80. [Wojtasiewicz 2005, s. 317].

2. Rozwój lokalny i jego uwarunkowania

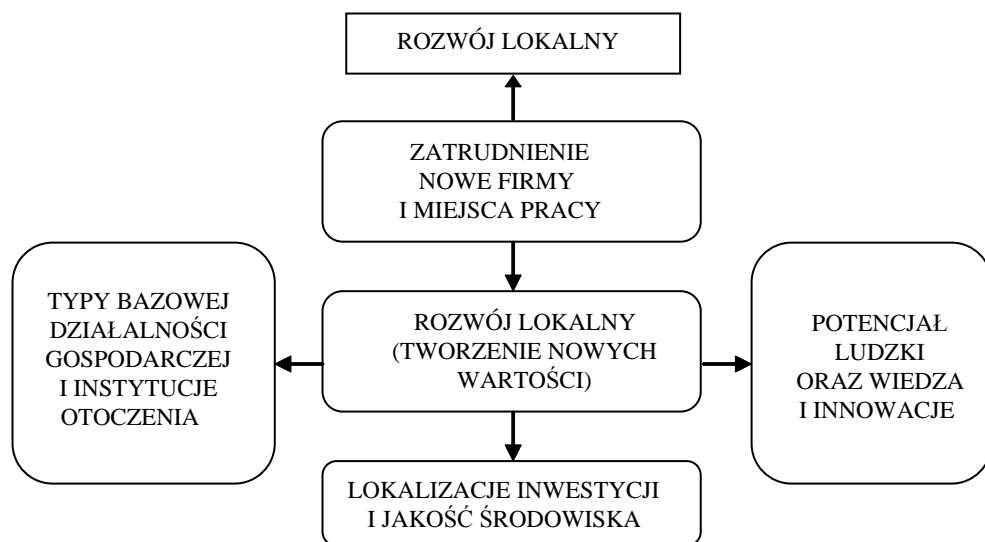
Rozwój lokalny² jest wieloaspektowym i złożonym procesem, na który składają się przede wszystkim zmiany w sferach gospodarczej, społecznej i kulturalnej oraz spe-

¹ Opracowanie powstało w ramach projektu badawczego MNiSW pt. „Znaczenie służb doradczych w przemianach gospodarstw rolnych po roku 2004”, nr N N112 237835, realizowanego przez Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu.

² Jak podaje D. Kołodziejczyk, zagadnieniem rozwoju lokalnego zajmuje się wielu badaczy, analizując go zarówno w aspekcie teoretycznym, jak i empirycznym [Kołodziejczyk 2002, s. 5]. Wśród znanych ujęć teoretycznych autorka wymienia modele klasyczne, m.in. E.J. Blakleya, S. Duncana, M. Harta, M. Goodwina, M. Murraya, teorie rozwoju, np. teorię lokalizacji, teorię bazy ekonomicznej, teorię ośrodków centralnych, teorie rozwoju gospodarczego, oraz badania nad przemianami tych układów. W kraju opracowania na temat rozwoju lokalnego – poza pracami geografów, m.in. M. Chilczuka

cyficzne zmiany występujące w społeczeństwie. Do połowy lat 90. zainteresowanie tym zagadnieniem było raczej wycinkowe i wynikało z konieczności rozwiązywania bieżących problemów. Natomiast obecnie rozwój lokalny staje się jednym z głównych, najpilniejszych działań samorządu lokalnego, zapisanych w planie przestrzennego zagospodarowania lub w strategii rozwoju lokalnego. Działania te dotyczą przede wszystkim ożywienia gospodarczego, polegającego na wprowadzaniu nowych produktów i usług, zwiększaniu zatrudnienia, poprawie sytuacji dochodowej mieszkańców danego obszaru [Kołodziejczyk 2002, s. 5].

R. Brol – podkreślając, podobnie jak L. Wojtasiewicz, złożoność pojęcia rozwoju w skali lokalnej oraz trudności w jednoznacznym definiowaniu zagadnienia – rozpatruje je w odniesieniu do podstawowych sfer gminy, czyli lokalnej społeczności, gospodarki lokalnej oraz lokalnego ekosystemu [Brol 1998, s. 9]. Ujmując tak rozwój lokalny, określa go jako zharmonizowane i systematyczne działanie społeczności lokalnej, władzy lokalnej oraz pozostałych podmiotów funkcjonujących w gminie, zmierzające do kreowania nowych i poprawy istniejących walorów użytkowych gminy, tworzenia korzystnych warunków dla lokalnej gospodarki oraz zapewnienia ładu przestrzennego i ekologicznego. W efekcie w procesie rozwoju lokalnego dochodzi do powstawania nowych wartości. Zostały zobrazowane one na rysunku 1.

Rys. 1. Efekty rozwoju lokalnego

Źródło: [Brol 1998].

i J. Siemińskiego, Z. Chojnickiego, R. Domańskiego, E. Jakubowicz (zob. wykaz literatury), które przedstawiają zastosowanie w badaniach pewnych modeli – mają charakter empiryczny.

Do wykreowanych wartości należą: nowe firmy i miejsca pracy, nowe dobra i usługi, które zaspokajają popyt lokalny i ponadlokalny, atrakcyjne lokalizacje (oferujące tzw. twarde czynniki lokalizacyjne w formie nieruchomości i urządzeń infrastrukturalnych), wysokiej jakości środowisko przyrodnicze oraz tzw. miękkie czynniki niematerialne (wiedza, kwalifikacje, innowacyjność, przedsiębiorczość i umiejętności społeczności lokalnej) [Brol 1998].

Rozwój lokalny można również określić jako proces pozytywnych zmian, wzrostu ilościowego i postępu jakościowego, zachodzących na stosunkowo niewielkim obszarze i dotyczących poziomu życia miejscowej ludności oraz warunków funkcjonowania zlokalizowanych tu podmiotów gospodarczych, z uwzględnieniem właściwych temu obszarowi potrzeb, preferencji i hierarchii wartości. Zagadnienie to ma wielowymiarowy, skomplikowany charakter, co wynika z różnorodności celów³, którym rozwój ma służyć, oraz działań go kształtujących. Można wyróżnić liczne zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne czynniki (bariery) rozwoju w skali lokalnej. Do wewnętrznych należą miejscowe możliwości i potrzeby rozwoju. Do możliwości można zaliczyć: zasoby surowcowe, majątkowe, ludzkie (ich rozmiar, jakość, dostępność, efektywność wykorzystania, adekwatność do ogólnej strategii rozwoju), a także atuty gminy (miasta), m.in. specjalizacja, tradycje wytwórcze, istniejąca wymiana międzyregionalna, położenie. Na potrzeby rozwoju składa się dążność do zapewnienia (lub wzrostu) określonego poziomu życia mieszkańców, a także celowość usuwania lokalnych zaniedbań i utrudnień, stanowiących odstępstwo od obowiązujących standardów lub uciążliwych dla miejscowej ludności. Zewnętrzne czynniki rozwoju obejmują politykę gospodarczą, przestrzenną i społeczną państwa, a także miejsce i znaczenie kraju w relacjach międzynarodowych, handel zagraniczny, politykę eksportu i importu [Wojtasiewicz 2005, s. 317-319].

W nawiązaniu do powyższych rozważań warto przytoczyć wyniki badań⁴ prowadzonych przez L. Wojtasiewicza w wybranych gminach Wielkopolski, dotyczących czynników i barier⁵ rozwoju gmin [Wojtasiewicz 2005, s. 320]. Do najważniejszych

³ Cel podstawowy rozwoju społeczno-gospodarczego, również w skali lokalnej, polega na zapewnieniu ludziom możliwie najwyższego poziomu życia. Jego realizacja łączy się ze spełnieniem takich uniwersalnych celów cząstkowych, jak: 1) zapewnienie ludziom miejsc pracy i dochodów umożliwiających niezbędny w odczuciu społecznym poziom życia, 2) zapewnienie warunków bytu materialnego tj. żywienia, mieszkania, przebywania w środowisku nieszkodzącym zdrowiu, 3) zapewnienie warunków rozwoju duchowego, tj. możliwości wypoczynku, kształcenia, dostępu do informacji, obcowania z kulturą i rozrywką, podróży i kontaktów z szeroko rozumianym otoczeniem, 4) zapewnienie poczucia bezpieczeństwa i perspektyw na przyszłość, a w tym poczucia stabilizacji (zabezpieczenia dorobku życiowego) i szans rozwoju dla przyszłych pokoleń [Wojtasiewicz 2005, s. 318].

⁴ „Monitoring gmin regionu Wielkopolski”, badania realizowane przez Akademię Ekonomiczną w Poznaniu w 18 gminach.

⁵ Najważniejszą z barier rozwoju, powszechnie wskazywaną, jest niedostatek środków finansowych (akcentuje się zwłaszcza nadmierne koszty kredytów i obwarowania utrudniające korzystanie z nich) zarówno w działalności gmin, jak i w funkcjonowaniu lokalnych podmiotów gospodarczych, zwłaszcza małych i średnich firm.

należą czynniki rozwoju o charakterze konwencjonalnym, takie jak: położenie, poziom zainwestowania, wolna siła robocza, zasoby naturalne, jakość środowiska naturalnego. Rządziej gminy wskazują jako czynnik rozwoju lokalne tradycje wytwórcze, a także miękkie czynniki niematerialne (wykształcenie, mobilność i przedsiębiorczość mieszkańców).

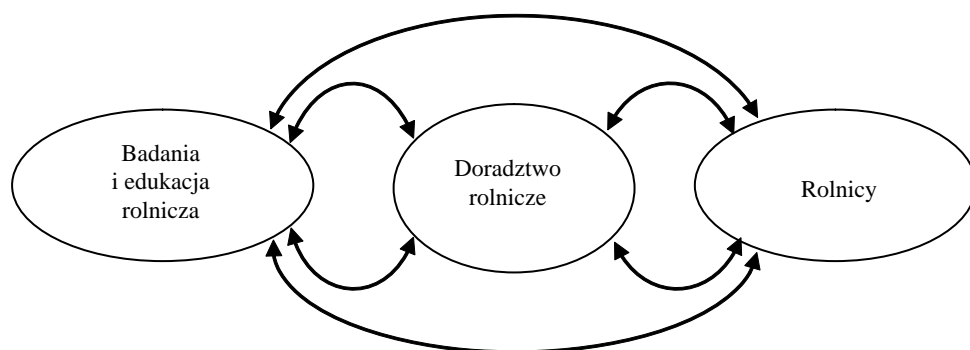
Jednak, jak podkreślają ekonomiści, we współczesnym świecie najważniejszym paradygmatem rozwoju są wiedza i kapitał ludzki, a także przedsiębiorczość i innowacyjność oraz elastyczność i strategia budowy konkurencyjności [Bossak 2008, s. 11-12]. Wpływ inwestycji w naukę, badania i kapitał ludzki na procesy rozwoju i wzrostu gospodarczego, a także wzrost znaczenia zasobów kapitału społecznego (kapitału zaufania) podkreśla B. Fiedor [Fiedor 2007, s. 35-49]. Również E. Frejtag-Mika zwraca uwagę na znaczenie wiedzy, innowacji i gospodarki opartej na wiedzy (GOW), a także przyspieszonej akumulacji kapitału ludzkiego dla utrzymania i powiększania przewagi konkurencyjnej oraz dla rozwoju gospodarczego [Frejtag-Mika 2006, s. 9-11].

Podobny pogląd prezentuje D. Kołodziejczyk, akcentując znaczenie w rozwoju gospodarczym jakości czynnika ludzkiego: kwalifikacji zawodowych, umiejętności, doświadczenia, otwartości, kreatywności, witalności, siły i wigoru jako pochodnych poziomu wykształcenia, tzn. inwestowania w siebie (*human capital*) [Kołodziejczyk 2002, s. 30-35]. Wzrost zasobów kapitału ludzkiego prowadzi z kolei do szybkiego wykorzystania szans pojawiających się w otoczeniu, sprzyjając procesom rozwoju danego obszaru. Sprostanie tym wyzwaniom przez społeczności lokalne często jednak napotyka przeszkody o charakterze subiektywnym (biernie postawy, rezygnacja, niezrozumienie konieczności uczenia się przez całe życie) oraz obiektywnym (bariery ekonomiczne, przestrzenne, organizacyjne w zdobywaniu wiedzy). Należy również stwierdzić, że o jakości czynnika ludzkiego decydują nabyte i wrodzone cechy człowieka jako podmiotu, jego wiedza, motywacje i zaradność, a także instytucje wspierające wykształcenie kreatywnego środowiska w celu pobudzenia ludzkiej aktywności.

Do problemów tych odnosi się również Strategia Rozwoju Obszarów Wiejskich Województwa Dolnośląskiego [*Uchwała...* 2001, s. 4], w której stwierdza się, że „stopień opóźnienia cywilizacyjnego obszarów wiejskich przy braku skutecznej polityki rolnej państwa i regionów poczyniły widoczny zastój, a w niektórych obszarach wręcz zacofanie, związany m.in. z brakiem perspektyw na przyszłość i przeświadczeniem ciągłej, czasami beznadziejnej walki o przetrwanie”. Strategia wskazuje przy tym niedostatki wykształcenia mieszkańców obszarów wiejskich oraz ubywanie w przyszłości liczby zatrudnionych w rolnictwie, co powoduje, że niezwykle ważne jest rozwijanie wszelkich form kształcenia ustawicznego i praktycznego. W tym wymiarze szczególnego znaczenia nabiera dostosowane do potrzeb nowoczesnego rolnictwa doradztwo rolnicze, zwłaszcza ekonomiczne, które wraz z edukacją ustawiczną powinno spełniać funkcje adaptacyjne, wyrównawcze i re-educacyjne [Kalinowski 2009, s. 72].

3. Działalność doradztwa rolniczego na rzecz procesów rozwoju

Doceniając znaczenie wiedzy i informacji, N. Röling stworzył koncepcję Systemu Wiedzy i Informacji Rolniczej (SWIR), w której ważne ogniwo stanowi doradztwo rolnicze [Röling, Engel 1991]. System ten został zdefiniowany jako: „osoby, sieci i instytucje oraz kontakty i relacje między nimi, zajmujące się tworzeniem, gromadzeniem, selekcją, przetwarzaniem i wykorzystywaniem wiedzy i informacji w celu zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich” [Kalinowski 2009, s. 32]. Wyróżnia się w nim trzy elementy składowe (podsystemy): badania i edukację, doradztwo rolnicze oraz rolników (zob. rys. 2).

Rys. 2. System Wiedzy i Informacji Rolniczej

Źródło: [Röling, Engel 1991, s. 3-15].

Istotną rolę doradztwa rolniczego jako ogniwa systemu wiedzy rolniczej w procesach modernizacji wsi i rolnictwa dostrzega K. Duczkowska-Małysz. Podkreśla, że przy regresie publicznej oświaty dorosłych oraz form pozaszkolnych nastąpiło zaktywizowanie się ośrodków doradztwa rolniczego, będących właściwie jedynymi instytucjami wiejskimi, które w miarę swoich sił i środków podjęły nowe wyzwania w warunkach gospodarki rynkowej, wychodząc naprzeciw potrzebom lokalnych społeczności, przełamując postawy bierności i zniechęcenia, pobudzając przedsiębiorczość rolników i innych mieszkańców obszarów wiejskich [Duczkowska-Małysz 1998, s. 84]. W aspekcie praktycznym, zdaniem autora niniejszego opracowania i innych badaczy zajmujących się doradztwem SWIR, problem ten należy postrzegać szerzej, jako system wspomaganie rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich. Również ostatni element systemu – „Rolnicy” – trafniej należy określić mianem klientów doradztwa rolniczego, zaliczając do tej grupy, oprócz właścicieli i użytkowników gospodarstw rolnych (oraz osób zarządzających nimi), również ich rodziny oraz całą ludność obszarów wiejskich. Takie ujęcie łączy się z obserwowaną ewolucją instytucji doradztwa rolniczego w kierunku szerzej pojmowanego doradztwa wiejskiego (a także z koniecznością lepszego dostosowania oferty doradczej do popytu na usłu-

gi doradcze oraz jej różnicowania w celu wzmocnienia pozycji rolników na rynku), działaniami na rzecz wielofunkcyjnego i zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, dbałością o jakość środowiska naturalnego, wyzwaniami związanymi z globalizacją i integracją międzynarodową. Wielu autorów twierdzi, że w krajach najbardziej rozwiniętych doradztwo rolnicze – w wyniku wysoko zorganizowanego rolnictwa – w coraz mniejszym stopniu zajmuje się kwestiami produkcji, a staje się doradztwem wiejskim i rolno-środowiskowym. Natomiast w krajach budujących gospodarkę rynkową kwestią najważniejszą jest stworzenie sprawnie funkcjonującego systemu doradztwa rolniczego. Do jego zadań należy wspomaganie procesu racjonalizacji produkcji rolnej i rozważnego, harmonijnego wykorzystywania posiadanych zasobów środków wytwórczych oraz efektywne wspieranie procesów restrukturyzacji i modernizacji sektora rolnego [Kalinowski 2009, s. 35].

W literaturze przedmiotu spotyka się różne ujęcia doradztwa rolniczego. Starsze definicje zawężają oddziaływanie doradcze wyłącznie do aspektów produkcyjnych oraz ekonomiki i organizacji gospodarstw, nowsze postrzegają je szerzej. Według A. Potok, zadaniem doradztwa rolniczego jest poprawa jakości życia rolników i ich rodzin oraz zapewnienie odpowiedniego poziomu produkcji rolniczej [Potok 1986, s. 16-30]. A.P. Wiatrak uważa, że doradztwo rolnicze to świadoma, zorganizowana pomoc instytucji doradczej świadczona ludności rolniczej w celu zapobiegania, uświadamiania i rozwiązywania problemów [Wiatrak 1996, s. 2-5]. M. Drygas z kolei doradztwo rolnicze określa jako zorganizowane, edukacyjne (intelektualne) oddziaływanie instytucji doradczych na rolników i ich rodziny, by mogli skutecznie rozwiązywać swe ekonomiczne (zawodowe) i społeczne (socjalne) problemy [Drygas 2001, s. 26-45].

Wśród rozmaitych organizacji doradztwa rolniczego⁶ w Polsce najbardziej istotną rolę odgrywa państwowe doradztwo rolnicze, którego znaczenie wynika z powszechnego i obiektywnego charakteru oddziaływań. Od początku 2005 r. kształt organizacyjny oraz zadania doradztwa rolniczego określa *Ustawa z 22 października 2004 r. o jednostkach doradztwa rolniczego*, która nadała osobowość prawną państwowym jednostkom doradztwa rolniczego. Zgodnie z ustawą, do jednostek tych należą: Centrum Doradztwa Rolniczego (CDR) w Brwinowie, z oddziałami w Poznaniu, Krakowie i Radomiu, nadzorujące i koordynujące działania 16 Wojewódzkich Ośrodków Doradztwa Rolniczego (WODR), które na szczeblu powiatów reprezentowane są przez Powiatowe Zespoły Doradców (PZD). Prowadzą one doradztwo w zakresie rolnictwa, rozwoju wsi, rynków rolnych i wiejskiego gospodarstwa domowego, mające na celu poprawę poziomu dochodów rolniczych oraz podnosze-

⁶ Organizacje zajmujące się doradztwem rolniczym mają zarówno w Polsce, jak i za granicą rozmaity status organizacyjny i prawny, różnią się formami finansowania działalności, a także wielkością wpływu rolników na ich funkcjonowanie. Można wyróżnić następujące rodzaje służb doradczych: państwowe, działów surowcowych przedsiębiorstw przemysłu rolno-spożywczego, przedsiębiorstw produkujących i handlujących środkami produkcji dla rolnictwa, samorządowe, związków i zrzeszeń zawodowych producentów, fundacji, stowarzyszeń, instytucji z otoczenia rolnictwa, specjalistyczne.

nie konkurencyjności rynkowej gospodarstw rolnych, wspierania zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich oraz podnoszenia poziomu kwalifikacji zawodowych rolników i innych mieszkańców obszarów wiejskich. W związku z realizacją tzw. ustaw kompetencyjnych i przekazywaniem części zadań urzędów i instytucji podległych administracji rządowej do władz samorządowych, z dniem 1 sierpnia 2009 r. – na mocy *Ustawy z dnia 23 stycznia 2009 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze zmianami w organizacji i podziale zadań administracji publicznej w województwie* – WODR-y stały się samorządowymi wojewódzkimi osobami prawnymi podlegającymi sejmikowi województwa.

Ustawa z 22 października 2004 r. o jednostkach doradztwa rolniczego nakłada na WODR-y, oprócz typowych zadań doradczych dotyczących technologii, organizacji czy ekonomiki produkcji rolniczej w gospodarstwach, również obowiązki o szerszym charakterze, służące aktywizowaniu wszystkich mieszkańców obszarów wiejskich, wyzwalaniu ich przedsiębiorczości i innowacyjności, pozwalające im zdobywać nowe umiejętności i wiedzę. Do wymienionych w ustawie zadań sprzyjających procesom rozwoju lokalnego można zaliczyć: prowadzenie szkoleń (na temat np. przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, unowocześniania wiejskiego gospodarstwa domowego, ubiegania się o pomoc finansową ze środków unijnych lub innych, zagranicznych bądź krajowych, rolnictwa ekologicznego, promocji produktów lokalnych i regionalnych), działalność w zakresie podnoszenia kwalifikacji zawodowych oraz umiejętności rolników i innych mieszkańców terenów wiejskich, upowszechnianie metod produkcji rolniczej i stylu życia przyjaznego dla środowiska, podejmowanie działań na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi, ekologicznego i funkcjonalnego urządzania gospodarstw, upowszechnianie rozwoju agroturystyki i turystyki wiejskiej, promowanie wsi jako atrakcyjnego miejsca wypoczynku, współdziałanie w realizacji zadań wynikających z programów rolno-środowiskowych.

Ważnym elementem *Ustawy z 22 października 2004 r.* jest art. 5, pkt 2, wskazujący różnorodne podmioty, instytucje, organizacje, z którymi jednostki doradztwa rolniczego powinny współpracować przy realizacji swoich zadań⁷. Wzmacnia to znacznie możliwości doradztwa rolniczego w identyfikacji problemów i potrzeb lokalnych oraz sprzyja realizacji celów rozwojowych na szczeblu lokalnym.

⁷ Należą do nich: agencje rządowe (ARiMR, ARR, ANR), KRUS, ZUS, banki (w szczególności spółdzielcze, banki zrzeszające banki spółdzielcze oraz izba gospodarcza zrzeszająca banki spółdzielcze), izby rolnicze, regionalne zarządy gospodarki wodnej, placówki oświatowe (prowadzenie szkoleń zawodowych wynikających z potrzeb lokalnego rynku pracy), lokalne i regionalne organizacje wspierania przedsiębiorczości, szkoły (w tym wyższe), jednostki badawczo-rozwojowe i placówki naukowe PAN, organy administracji rządowej i jednostki samorządu terytorialnego, związki zawodowe i społeczno-zawodowe organizacje rolników, zagraniczne instytucje doradztwa rolniczego i zagraniczne instytucje wspomagające rozwój gospodarstw rolnych i obszarów wiejskich, środki masowego przekazu [*Ustawa z 22 października 2004 r...*].

W odniesieniu do Dolnego Śląska państwową jednostką doradztwa rolniczego jest Dolnośląski Ośrodek Doradztwa Rolniczego we Wrocławiu (DODR). Organizacyjnie usługi doradcze realizowane przez DODR mają typowy, wskazywany przez literaturę przedmiotu dwupoziomowy charakter. Na poziomie powiatów działa 188 (stan na rok 2009) doradców rolniczych (tzw. doradcy terenowi), zatrudnionych w 26 Powiatowych Zespołach Doradców⁸. Na poziomie województwa funkcjonuje 46 specjalistów zakładowych (o pozycji nadrzędnej w stosunku do doradców terenowych), zajmujących się problemami nietypowymi, przekraczającymi ramy zadań stojących przed doradcami terenowymi, np. działalnością informacyjną na rzecz instytucji zewnętrznych, szkoleniami doradców terenowych i mieszkańców wsi. Ogółem zasięg oddziaływania DODR obejmuje 169 gmin, co oznacza, że na jednego doradcę przypada mniej niż jedna gmina. Kadre doradczą DODR we Wrocławiu cechuje profesjonalizm, doświadczenie i znajomość specyfiki lokalnych potrzeb i problemów. Jej wysokie kwalifikacje związane są z wyższym wykształceniem, którym legitymuje się większość specjalistów zakładowych (90%) i doradców terenowych (75%), oraz z długim stażem pracy doradczej (u specjalistów – 13,3 roku, u doradców – 11,9 roku). Główne zadania DODR we Wrocławiu (stan na rok 2009) dotyczą 16 zakresów tematycznych [Sprawozdanie... 2009], z których 7 wyraźnie wpisuje się w działania wspierające procesy rozwoju lokalnego: podnoszenie poziomu kwalifikacji zawodowych rolników i innych mieszkańców obszarów wiejskich, poprawa stanu środowiska naturalnego i zachowanie unikalnych siedlisk roślinnych na terenach wiejskich, rozwijanie działalności pozarolniczej na wsi, zdobywanie umiejętności pozwalających na uruchomienie dodatkowych (alternatywnych) źródeł dochodu (agroturystyka, rękodzielnictwo), zachowanie lokalnych wartości kulturowych, promowanie produktów lokalnych i ich wartości kulinarnych, poprawa estetyki wsi⁹. Realizując wszystkie zamierzone zadania, DODR we Wrocławiu przeprowadził 1346 szkoleń i seminariów (wzięło w nich udział 24 877 uczestników), 403 pokazy (z udziałem 7458 osób), udzielił 159 174 porad indywidualnych oraz 23 673 usług odpłatnych (stan na rok 2009). O randze i znaczeniu oddziaływań DODR we Wrocławiu dla rolników i innych mieszkańców obszarów wiejskich województwa świadczą wyniki badań przeprowadzonych w 2008 r. na Dolnym Śląsku

⁸ W Bolesławcu, Chojnowie, Dzierżoniowie, Głogowie, Górze, Jaworze, Jeleniej Górze, Kamiennej Górze, Kłodzku, Lubaniu, Lubinie, Lwówku Śląskim, Miliczu, Oleśnicy, Oławie, Polkowicach, Strzelinie, Środzie Śląskiej, Świdnicy, Trzebnicy, Wałbrzychu, Wołowie, we Wrocławiu, w Ząbkowicach Śląskich, Zgorzelcu, Złotyri.

⁹ Pozostałe realizowane przez DODR we Wrocławiu zadania dotyczą przede wszystkim produkcji i funkcjonowania gospodarstw rolnych, np.: poprawy poziomu dochodów rolniczych, podniesienia konkurencyjności rynkowej gospodarstw, transferu nowych technologii do produkcji roślinnej i zwierzęcej, upowszechniania zasad wzajemnej zgodności *cross compliance* w gospodarstwach, zwiększenia liczby grup producentów rolnych, doradztwa i bezpośredniej pomocy w sporządzaniu wniosków o płatności z funduszy PROW 2007-2013, doskonalenia funkcjonowania gospodarstw ekologicznych, monitorowania rynków rolnych, współpracy z podmiotami zewnętrznymi.

przez Instytut Nauk Ekonomicznych i Społecznych Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu. Potwierdzają one, że działalność doradztwa rolniczego cieszy się społeczną akceptacją i jest dobrze oceniana przez klientów. Na podstawie wywiadów z 200 rolnikami i ich rodzinami współpraca z doradcami rolniczymi została oceniona na 4,3 pkt. (w skali od 1 do 5, gdzie 1 oznacza bardzo źle, a 5 bardzo dobrze). Kolejną notę, jednak już tylko 3,8 pkt., uzyskały banki, a następnie urzędy gmin – 3,7 pkt.

4. Podsumowanie

Działania doradztwa rolniczego stanowią ważny element inspirowania i wspierania aktywności mieszkańców obszarów wiejskich na rzecz rozwoju lokalnego. Ich przykładem jest funkcjonowanie Dolnośląskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego we Wrocławiu, który realizuje liczne zadania sprzyjające powiększaniu zasobów kapitału ludzkiego na poziomie lokalnych społeczności, a także aktywizacji mieszkańców terenów wiejskich, stymulowaniu ich przedsiębiorczości, pobudzeniu świadomości ludzi co do szczególnych walorów zamieszkiwanego obszaru, zachowaniu jakości środowiska przyrodniczego oraz dziedzictwa kulturowego, promowaniu i inicjowaniu rozwoju agroturystyki i turystyki wiejskiej, promowaniu lokalnych produktów żywnościowych i wyrobów rękodzielniczych. Do atutów państwowych jednostek doradztwa rolniczego, ułatwiających im działania wspierające rozwój lokalny, należą m.in.: ustawowe umocowanie ich zadań, dobre rozlokowanie w terenie (w powiatach i gminach) i w związku z tym znajomość problemów i potrzeb lokalnych, wykwalifikowana i doświadczona kadra doradców, wysoko oceniana przez klientów, współpraca z różnymi podmiotami szczebla lokalnego i ponadlokalnego.

Literatura

- Blakley E.L., *Planning Local Economic Development. Theorie and Practice*, Sage Publication, London 1994.
- Bossak J.W., *Instytucje, rynki, i konkurencja we współczesnym świecie*, Wydawnictwo Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Warszawa 2008.
- Brol R., *Zarządzanie rozwojem lokalnym – definicje, cele, zasady i procedury*, [w:] R. Brol (red.), *Zarządzanie rozwojem lokalnym – Studium przypadków*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 1998.
- Chilczuk M., Siemiński J., *Osadnictwo wiejskie w Polsce. Stan obecny i możliwości przekształceń*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa 1974.
- Chojnicki Z., *Podstawowe aspekty rozwoju społeczno-gospodarczego*, „Współczesne Problemy Gospodarki Przestrzennej Polski, Rozwój Regionalny, Rozwój Lokalny Samorząd Terytorialny” 1989, nr 18.
- Domański R., *Gospodarka przestrzenna*, PWN, Warszawa 1990.
- Drygas M., *Wiedza rolnicza jako podstawa działań edukacyjnych na obszarach wiejskich*, [w:] M. Dry-

- gas, J. Kania, A.P. Wiatrak (red.), *Kierunki rozwoju doradztwa rolniczego w Polsce na tle tendencji światowych*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa 2001.
- Duczowska-Małysz K., *Rolnictwo – wieś – państwo. Wokół interwencji państwa w sferę wsi i rolnictwa*, PWN, Warszawa 1998.
- Fiedor B., *Polski wzrost gospodarczy w kontekście współczesnych kontrowersji wokół teorii i polityki wzrostu*, [w:] M. Klamut (red.), *Polityka ekonomiczna. Współczesne wyzwania*, PWN, Warszawa 2007.
- Frejtag-Mika E., *Teoria i praktyka ekonomii a konkurencyjność gospodarowania*, Difin, Warszawa 2006.
- Jakubowicz E., *Lokalne zespoły osadnicze na przykładzie regionu opolskiego*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” nr 359, Studia Geograficzne, t. XXIX, Warszawa–Wrocław 1977.
- Kalinowski J., *Oddziaływania doradcze w indywidualnych gospodarstwach rolnych korzystających z preferencyjnych kredytów inwestycyjnych*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu” nr 570, Rozprawy, t. CCLV, Wrocław 2009.
- Klasik A., *Lokalny rozwój gospodarczy i jego badania*, [w:] *Gospodarka lokalna w teorii i praktyce*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 734, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 1996.
- Kołodziejczyk D., *Uwarunkowania społeczno-gospodarcze lokalnego rozwoju gospodarczego*, „Studia i Monografie”, z. 113, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej Państwowego Instytutu Badawczego, Warszawa 2002.
- Potok A., *Spór wokół definicji doradztwa rolniczego*, „Wieś i Rolnictwo” 1986, nr 4.
- Röling N., Engel P., *From a knowledge system perspective: Concepts and issues*, [w:] *Proceedings of the European seminar on Knowledge Management and Information Technology*, Agricultural University, Department of extension science, Wageningen 1991.
- Röling N., *Extension science: Information systems in agricultural development*, Cambridge University Press, Cambridge 1988.
- Sprawozdanie z realizacji Programu Działalności Doradczej DODR we Wrocławiu za rok 2009, Wrocław 2010.
- Uchwała nr XXXV/583/2001 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 25 maja 2001 r. w sprawie Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich Województwa Dolnośląskiego.
- Ustawa z dnia 22 października 2004 r. o jednostkach doradztwa rolniczego, DzU 2004, nr 251, poz. 2507.
- Ustawa z dnia 23 stycznia 2009 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze zmianami w organizacji i podziale zadań administracji publicznej w województwie, DzU 2009, nr 92, poz. 753.
- Wiatrak A. P., *Rola i znaczenie doradztwa rolniczego w rolnictwie polskim*, „Wieś i Doradztwo” 1996, nr 3.
- Wojtasiewicz L., *Problemy rozwoju lokalnego w aktualnej polityce gospodarczej*, [w:] J. Tarajkowski (red.), *Polityka gospodarcza. Studia i przyczynki*, Garamond Oficyna Wydawnicza, Poznań 2005.

AGRICULTURAL ADVISORY VERSUS LOCAL DEVELOPMENT. SELECTED ASPECTS

Summary: Agricultural advisory plays a role as an organized educational activity and information activity directed to rural areas habitants needs, especially farmers and their families trying to resolve economic and social problems. These actions through increasing the level of knowledge and delivering different information for advisory clients create enterprise and activate the population of rural areas in professional and social range. The results of these actions by increasing the human resources capital in rural areas favourably influence local development processes. The presentation is connected with the rural areas of Lower Silesia region.